

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В ДОШКІЛЬНІЙ ТА ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

ВІД ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА

Наталія ГАГАРІНА,

*доцент кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук,*

Алла ЗУБАЛІЙ,

*директор дошкільного навчального закладу (ясла-садок) компенсуючого типу
для дітей з вадами опорно-рухового апарату «Оленка» № 22
Кропивницької міської ради*

Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти мають свої особливості, оскільки переходять від традиційної моделі навчання і виховання дітей дошкільного віку до розвивально-конструктивної, спрямованої на результат освітньої моделі.

Наші дошкільники – відкриті, комунікабельні, розумні, креативні. Їх не так просто зацікавити, адже сьогодення вимагає новітніх ідей, нового мислення. Саме тому інтеграційний напрям STEM-освіта має нові бачення змісту дошкільної освіти [3, с.17]. Разом із тим, закладання основ національної ідентичності повинно також бути пріоритетним завданням дошкільної галузі. Адже, саме у дошкільному віці формується цілісна картина світу й здатність застосовувати набуті знання у незвичних життєвих ситуаціях. І саме STEM-освіта є базовою сходинкою, яка інтегрує в собі завдання з формування у дітей наукових уявлень про світ; ознайомлення їх з інформаційно-комунікаційними технологіями, розвиток умінь експериментувати, конструювати; навчання дітей основ опрацювання змісту тексту, грамоти, математики, а також різних видів мистецтва.

STEM-технологія – один із шляхів, який дає можливість реалізувати ідеї національно-патріотичного виховання й навчання у закладі дошкільної освіти. Такий підхід до навчання дає можливість формувати у дошкільників основи STEM-мислення через інтеграцію науки, технологій, інженерії, мистецтва та математики у процесі ознайомлення з українськими народними традиціями й ремеслами. Важливим є пошук нових методів (не лише через бесіди, а й через дію), де **STREAM-підхід** є інструментом «практичного патріотизму».

Діти люблять будувати з кубиків, піску, конструктора, подушок, стільчиків тощо. У грі вони реалізують власне архітектурне бачення: розвивають просторову уяву, сприйняття та інтерпретують розуміння навколишнього простору, будівель, форм; навчаються балансувати, створювати моделі та структури; експериментують з матеріалами та функціями; оцінюють горизонтальні та вертикальні простори. У цьому віці діти активно пізнають світ

через гру, зорове спостереження, образне мислення і творчу діяльність. Це є основою для майбутніх інженерних або дизайнерських навичок.

Малювати, ліпити, конструювати – це ті види діяльності, що подобаються практично кожній дитині, незалежно від її вмінь і навичок. Деякі діти можуть годинами працювати над одним малюнком, повністю занурившись у візуалізацію. Для інших – це ще й відпочинок, можливість переключити увагу. Водночас саме цей напрям може виявитися якщо не ключовим, то неймовірно важливим для майбутнього України [1]. Маємо акцентувати увагу саме на українських образах для візуалізації українських звичаїв, особливостей архітектури, дизайнерського рішення під час створення орнаменту тощо.

Метою запропонованого методичного матеріалу є підвищення якості мистецької освіти та забезпечення гармонійного розвитку дитини. Зокрема, формування ціннісного ставлення до багатогранності України, її загальної культури, що є основою моральності та національної ідентичності кожного маленького українця.

Уважаємо за доцільне приділити особливу увагу формуванню технічного мислення дітей дошкільного віку, звертаючись до сучасних мистецьких творів, огляду скульптур, будівель, декоративно-ужиткових виробів України, що напрямку закладає фундамент у зародження національної самосвідомості дитини-дошкільника. Для того, щоб ефективніше залучити дошкільника до технічної, конструкторської творчості, потрібно організовувати відвідування виставок, музеїв, свят. На екскурсіях просторами України і в музеях дитина має змогу розглянути зразки старовинної архітектури (хати, садиби, палаци) та архітектури сучасної (типової та оригінальної); ознайомлюватися з різноманітністю фасадів і прикрас (вікон, фронтонів, дахів), з фактурою будівельних матеріалів (камінь, цеглина, дерево, черепиця, залізо, скло, пластик тощо).

Знайомство дітей з унікальними будівлями України, зокрема таких, як Музей писанкового розпису, м. Коломия; перевернутий будинок, с. Поляниця (Буковель); Собор у вигляді тризуба, м. Чортків; вілла «Барселона», м. Дніпро; будівля «Літаюча тарілка», м. Київ; будинок «Хвиля», м. Одеса; будинок з химерами, м. Київ; будинок із пляшок, м. Запоріжжя; готель «Грибова хата», с. Поляниця (Буковель), надає дошкільникам можливість проявити творчість, уяву та фантазію, створюючи новий креативний продукт. Вибираючи матеріал, моделюючи будівлю, вираховуючи пропорції, задіємо всі складові STREAM (наука, технологія, інженерія, мистецтво, математика, читання та письмо) [1].

Рис. 1. Музей писанкового розпису, м. Коломия

Рис. 2 Готель «Грибова хата», с. Поляниця (Буковель)

Важливим напрямом є поєднання мистецтва з технічною творчістю, що сприяє розвитку уяви, конструкторських здібностей і пізнавального інтересу дітей. Дошкільники можуть:

- створювати макети української хати, млинів, мостів;
- конструювати з LEGO або будівельного матеріалу об'єкти української архітектури;
- виготовляти рухомі народні іграшки;
- створювати моделі транспорту, прикрашаючи їх українськими орнаментами;
- моделювати українське подвір'я чи традиційну хату з урахуванням особливостей ландшафту, конструювати макети українських замків або сучасних об'єктів інфраструктури (мостів, вітряків);
- використовувати природні та вторинні матеріали для творчих виробів.

Такі види діяльності допомагають дітям зрозуміти, що українська культура поєднує красу, майстерність і винахідливість. Дитина вчиться не просто любити Батьківщину на словах, а розуміти, як вона може бути їй корисною через знання та творчість. Для дитини дошкільного віку важливо фокусуватись на візуальних та тактильних відчуттях.

Окреслимо кілька ідей та рекомендацій стосовно того, яким чином можна ознайомити дошкільників з українською культурою, закладаючи основи національної свідомості.

Рекомендації для директора закладу дошкільної освіти

Директор закладу дошкільної освіти у своїй діяльності керується Законом України «Про дошкільну освіту». Стаття 7 цього Закону визначає наступне: виховувати у дітей любов до України, шанобливе ставлення до родини, повагу до народних традицій і звичаїв, державної мови, національних цінностей українського народу. Тому створення освітнього середовища, у якому будуть збережені традиції національного досвіду, соціально-педагогічне партнерство всіх учасників освітнього процесу є ключовим завданням сучасного керівника. Важливо пам'ятати, що середовище впливає на поведінку дитини та її розвиток у всіх сферах – фізичній, когнітивній, соціально-емоційній. Отже, особливу увагу слід приділити простору, у якому буде знаходитися дитина.

Облаштування народознавчого осередку або української світлиці варто починати з аналізу предметно-просторового середовища та створення схематичного плану розташування експонатів. Доцільно залучити батьків вихованців до реалізації проєкту. Звичайно, обов'язково потрібно заохочувати педагогів до використання сучасних технологій навчання, таких як STREAM-освіта у поєднанні з традиційними методами і принципами навчання і виховання. Під час планування роботи закладу дошкільної освіти забезпечити інтеграцію STREAM-освіти, технічної творчості та національно-патріотичного виховання.

Таким чином, STREAM-проєкт допомагає дітям не лише ознайомитися з українською культурною спадщиною, а й практично застосовувати набуті знання у процесі STREAM-досліджень, творчих завдань і спільної діяльності. Реалізація проєкту «Українська світлиця» позитивно впливає на імідж закладу як сучасного освітнього простору, що поєднує інноваційні технології навчання з національними цінностями та культурною спадщиною українського народу.

Виходячи з власних активних практик, рекомендуємо керівникам закладів дошкільної освіти:

1. Створити в закладі національно-культурне освітнє середовище, яке сприятиме формуванню у дітей любові до української культури, традицій та мистецтва.

2. Забезпечити інтеграцію українського мистецтва й технічної творчості в освітній процес через заняття, ігри, проєктну діяльність, свята та тематичні тижні.

3. Організувати у групах осередки народознавства та творчі майстерні, де діти матимуть можливість знайомитися з народними ремеслами, декоративним мистецтвом, конструюванням і технічним моделюванням.

4. Сприяти підвищенню професійної компетентності педагогів з питань національно-патріотичного виховання, мистецької освіти та розвитку технічної творчості дошкільників через семінари, майстер-класи та тренінги.

5. Поповнювати матеріально-технічну базу закладу необхідними дидактичними матеріалами:

- конструкторами;
- наборами для творчості;
- народними іграшками;
- матеріалами для художньої праці;
- мультимедійними засобами.

6. Залучати дітей до практичної художньої та технічної діяльності, зокрема:

- виготовлення макетів українських споруд;
- створення виробів з елементами народного орнаменту;
- конструювання та моделювання; дослідження симетрії та ритму в народних орнаментах. Малювання за допомогою нетрадиційних технік (наприклад, видування, відтиск, вибійка), відтворюючи петриківський розпис;
- участі у виставках і творчих проєктах.

7. Підтримувати співпрацю з батьками, залучаючи їх до спільних свят, виставок, майстер-класів та родинних творчих проєктів.

8. Організовувати культурно-освітні заходи:

- тематичні виставки;
- народні свята;
- зустрічі з майстрами (лозоплетіння, килимарство, гончарство);
- екскурсії до музеїв;
- онлайн-подорожі культурними пам'ятками України.

9. Сприяти розвитку у дітей емоційно-ціннісного ставлення до української культури, виховувати повагу до народних традицій, праці українських майстрів та національних символів.

10. Забезпечувати системність і наступність роботи з національно-патріотичного, художньо-естетичного та технічного виховання відповідно до вікових особливостей дошкільників.

11. Опрацювати ресурси:

-Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затверджена наказом МОН України від 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

-Шульга Л.М., Канцедаль Н.В. Україна єдина: цінуємо і творимо: парціальна програма з формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку. Київ, 2024. 45 с. URL: <https://drive.google.com/file/u/0/d/1PBJRp0foGQsN28GeaiGNxcwCobCwleFf/view>

-Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук.ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/programy-rozvytku-ditey/8ukrayina-moya-batkiivshhina-rejpolska.pdf>

-Косенчук О. Дитина в соціумі. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 3-8. URL: <https://jmil.com.ua/dv/2021-4/p3>

-Гагаріна Наталія. Використання архітектури України для формування мистецько-творчої компетентності дошкільника. *Дошкільна і спеціальна освіта в умовах сьогодення: тенденції, ідеї, можливості* : Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 29 травня 2025 року (електронне видання) / укладачі М.В.Матішак, Н.В.Захарасевич; За заг. ред. Л.О.Мацук. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025. С.41-45

-Наталія Гагаріна. Мистецтво архітектури та чим здивувати дошкільника. *Діяльнісний підхід у сучасних вимірах: сутність, переваги, шляхи реалізації: збірник тез учасників III Всеукраїнського членджу* (м. Кропивницький, вересень-листопад 2024 року) / упорядник В.В.Кондратова. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2025. С. 70-75.

-Наталія ГАГАРІНА. STREAM-мандрівка рідним краєм: як залучити дошкільнят до пізнання української природи та архітектурної спадщини. *Практика*

впровадження компетентнісного підходу в освітній процес закладів дошкільної та загальної середньої освіти: збірник тез учасників IV Всеукраїнського членджу (м. Кропивницький, вересень-листопад 2025 року) / упорядник В.В. Кондратова. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2026, С.138-143 URL: <https://drive.google.com/file/d/1yeVaIGvIA24-wGtJgBkP6IftKXuhsimx/view>

-Бевз Т. Соборність України: виклики і загрози // Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2018. Випуск 1 (93). С. 269—281. URL: <https://ipien.gov.ua/publication/naukovi-zapysky-1-93/>

-STREAM-проекти в роботі з дошкільниками: навчально-методичний посібник / авт.-уклад.: Ганна СКРИПКА, Наталія ГАГАРІНА; за заг. ред. Наталії ТАРАПАКИ. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. – 92 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/10fnPLJ0-YEoInwAwyv4LaNvSlG657PI3/view>

-Етнолабораторія «Баба Єлька» <https://babayelka.kr.ua/>

-сайт кафедри дошкільної та початкової освіти URL: <https://sites.google.com/view/kafedra-dpo>

Рекомендації для вихователя-методиста закладу дошкільної освіти

Вихователь-методист є тим педагогом, який спрямовує освітній процес закладу, допомагає педагогам знаходити сучасні підходи до навчання і виховання дітей. Від його творчості, ініціативності та професійної підтримки залежить, наскільки цікаво й змістовно дошкільники пізнаватимуть українську культуру, мистецтво та технічну творчість.

Вихователь-методист під час реалізації проекту здійснює організаційно-координаційну діяльність, методичний супровід педагогів, налагоджує співпрацю з партнерами та громадою, аналізує результативність проекту. При цьому приділяє увагу основним питанням: формуванню національної свідомості дітей дошкільного віку, інтеграції сучасних освітніх підходів, створенню розвивального середовища.

Для забезпечення розвитку пізнавальної активності, інженерного мислення та формування у дітей основ національної ідентичності, потрібно планувати ефективні форми організації діяльності, такі як: тематичні дні, творчі лабораторії, інтегровані заняття, дослідницькі дії, STREAM-майстерні.

Рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти

- Використовуйте будівлі-іграшки. Іграшкові моделі українських будівель (наприклад, макети хати-мазанки, дерев'яної церкви, замку, вітряка) дозволять дітям не тільки побачити, а й відчуті форми та текстури.

- Заохочуйте дітей будувати власні «українські» будинки з конструкторів. Обговорюйте, які елементи вони використовують (стіни, дах, вікна, двері).

- Запропонуйте дітям намалювати або зліпити українську хату, використовуючи характерні риси (білі стіни, солом'яний дах, розпис віконниць та стін).

- Показуйте дітям яскраві фотографії та ілюстрації українських архітектурних пам'яток. Звертайте увагу на деталі: візерунки, орнаменти, кольори.

- Розглядайте елементи українського декоративно-ужиткового мистецтва: вишивку, писанкарство, петриківський розпис, народну іграшку, кераміку, витинанки. Спонукайте дітей створювати свій власний творчий продукт.

- Слухайте українські мелодії, вивчайте прості народні обрядові пісні, проводьте музичні ігри та таночки.

- Знайомте дошкільників не лише з художниками й композиторами, а й з українськими майстрами, архітекторами, конструкторами та винахідниками через:

- репродукції картин;
- мультимедійні презентації;
- бесіди;
- екскурсії до музеїв або онлайн-подорожі.

- Створюйте українське середовище у групі. Варто оформити куточок народознавства, виставки українських виробів, ілюстрації українських художників, національні символи.

- Запроваджуйте віртуальні екскурсії та STREAM-проекти для дошкільників.

Пропонуємо до розгляду тему: *«Українська хата»*

Мета: ознайомити дошкільників з українською хатою через віртуальну подорож. Формувати у дітей уявлення про будову української хати, матеріали та способи її створення через віртуальне дослідження, елементи STREAM-освіти, моделювання та пізнавально-дослідницьку діяльність. Розвивати пізнавальний інтерес та національну свідомість дітей дошкільного віку. Виховувати громадянську компетентність, націлену на активну громадянську позицію та патріотизм. Наведемо приклад створених мінімузеїв, STREAM-проекту дошкільного навчального закладу (ясла-садок) компенсуючого типу для дітей з вадами опорно-рухового апарату «Оленка» № 22 Кропивницької міської ради та презентуємо цей досвід у електронній книзі [Book Creator](#).

*Пізнавально-дослідницький, творчий, інтегрований STREAM-проект
«Майстерня бабусі Медуниці» (для дітей 5-го року життя)*

Реалізація проекту «Українська хата» здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базового компонента дошкільної освіти, Концепції розвитку STEM-освіти та Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді.

Мета: сформувати у дітей дошкільного віку національну свідомість, любов і повагу до українських традицій, народних ремесел та культурної спадщини через практичну діяльність, дослідництво, технічну творчість і елементи STEM-освіти; розвивати пізнавальну активність, інженерне мислення, творчі здібності, допитливість, уміння експериментувати, конструювати, досліджувати природні матеріали та працювати в команді [2, с.123].

Тема 1. «Знайомство з українською хатою»

Завдання: формувати у дітей знання про побут українського житла, розширювати знання дошкільників про інтер'єр хати та кухні: піч, начиння для печі (рогач, хлібна лопата), посуд (макітра, горнятка, діжа, горщики), меблі: скриня, колиска, стіл, лава. Стимулювати технічну творчість дітей у процесі конструювання, моделювання та створення виробів.

Місце проведення: українська світлиця.

Хід роботи:

1. Ознайомлення з інтер'єром української хати. Бесіда, розгляд предметів побуту, слухання українських пісень.
2. Дослідницька діяльність (STREAM-компонент) – за допомогою мультимедіа на платформі MOZA BOOK досліджуємо такі питання: з чого будували українські хати, чому були стіни білого кольору?
3. Технічна творчість. Конструювання, моделювання української хати, аплікація або ліплення на тему «Український посуд» (тема обирається на розсуд вихователя).

У результаті діти знають особливості української хати; мають уявлення про народний побут; проявляють інтерес до конструювання; створюють прості моделі; проявляють національну свідомість та повагу до традицій українського народу.

Наступними темами можуть бути такі: «Створюємо орнамент для рушника», «Секрет української печі», «Як працює криниця», «Граємо в народні ігри», «Вивчаємо кулінарні традиції наших бабусь».

Формування національної свідомості у дошкільників через мистецтво й технічну творчість має відбуватися емоційно, доступно та систематично. Самосвідомість не з'являється від самих лише слів – вона народжується в руках дитини, коли та власноруч створює проекти, пов'язані з українським контекстом. Поєднання художньої і технічної діяльності допомагає дитині не лише пізнати красу української культури, а й розвивати допитливість, самостійність, творчість і гордість за свій народ та його надбання.

Список використаних джерел

1. Архітектура України та елементи дизайну для дошкільників : навчально-методичний посібник / авт.-уклад. Н.П. Гагаріна, за заг. ред. В.В. Кондратової. Кропивницький: КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2025. 76 с.
2. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/ О.І.Білан; за заг.ред. О.В. Низковської. 256 с.
3. Гавриш Н.В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права ім. Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». 2011. № 1. С. 16-20

Фото 1. Українська світлиця

Фото 2. Українська світлиця

Фото 3. Українська світлиця

Фото 4. Українська світлиця

Фото 5. Етнолабораторія «Баба Єлька» в гостях в ЗДО

Фото надані дошкільним навчальним закладом (ясла-садок) компенсуючого типу для дітей з вадами опорно-рухового апарату «Оленка» № 22 Кропивницької міської ради